

УДК 355.311.1:94(477) «1919/1920»

DOI: 10.33099/2707-1383-2019-33-3-157-174

Слюсаренко П.М., кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри військової підготовки Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського (м. Київ)

**ВІЙСЬКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО
УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ
ТА ПОЛЬСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ НАПЕРЕДОДНІ
РОСІЙСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ВІЙНИ 1920 РОКУ**

Стаття присвячена маловідомих сторінкам історії налагодження військової співпраці між Українською Народною Республікою та Польською Республікою напередодні російсько-польської війни 1920 року. Розкрито чинники, які сприяли цьому важливому соціально-політичному процесу. Висвітлено роль і місце політичних лідерів держав, які безпосередньо приймали участь у результативності налагодження українсько-польського військового співробітництва. Наведено маловідомі фактологічні матеріали щодо стану та чисельності армій воюючих сторін. Чітко вказано на головні причини поразок і невдач Української Народної Республіки, на головні фактори, які сприяли прийняттю компромісних політичних рішень.

Ключові слова: *Українська Народна Республіка, російсько-польська війна, українсько-польське військово співробітництво, армія УНР, Військо Польське, Польська Республіка, Російська Соціалістична Федеративна Радянська Республіка*

Вивчення історичних аспектів налагодження військової співпраці між Українською Народною Республікою (далі — УНР) та Польською Республікою (далі — ПР) напередодні Російсько-польської війни 1920 р. є актуальним напрямком дослідження сьогодення в нашій країні, особливо в часи, коли Російська Федерація продовжує свою агресивну політику у відношенні до України, як і 100 років тому. Адже можна відзначити і «провести» певні схожі історичні паралелі.

Фрагментарні свідчення про передумови підписання українсько-польських союзницьких варшавських угод 1920р. можна знайти в українських емігрантських джерелах ХХ ст., але вони доволі скупі на інформацію щодо особливостей налагодження українсько-польського військового співробітництва.

Набагато ширші дослідницькі матеріали можна знайти у сучасних істориків, зокрема у В. Гриневич, Л. Гриневич, Б. Якимович [5], Т. Гунчак [6], Л. Зашкільняк, М. Крикун [8], Б. Зубенко [10], О. Колянчук [13, 14], В. Литвин [15], С. Литвин [16], М. Прушинський [22], Б. Соколов [24], Я. Тинченко [25], В. Шевчук, М. Тараненко [28], Z. Baran [30], T. Koranski [31], M. Lytwin [32].

Враховуючи наявність лише узагальнюючого фактажу, автор статті звертався й до архівних джерел, щоб підтвердити певні результати діяльності посадових осіб УНР.

Аналіз історіографії та джерельної бази дослідження вказує на те, що шлях до військової співпраці між УНР і ПР був досить складним і суперечливим протягом всього 1919 р., але порозуміння між двома сусідніми, ворогуючими на той час, молодими незалежними державами все ж відбулося. Українсько-польському військовому співробітництву сприяли чинники воєнно-політичного, воєнно-економічного та військово-технічного характеру.

Початок ХХ ст. ознаменувався Світовою війною та революційними подіями, що призвели до розвалу Австро-Угорської та Російської імперій і виникненню на арені Східної Європи незалежних держав — ПР та УНР. Проте, українці і поляки у своєму прагненні до незалежності йшли паралельним курсом — соціалістичним. Характерним є й те, що саме із соціалістичного табору вийшли й обидва провідники цих держав, а саме — С. Петлюра та Ю. Пілсудський. Як відомо, з черговим відновленням польської та україн-

ської державності докорінно змінилися й польсько-українські стосунки, які від кровопролитного протистояння у 1918-1919 рр. поступово переросли у площину союзної військової співпраці.

Є очевидним, що налагодженню військової співпраці між УНР і ПР напередодні російсько-польської війни понад усе сприяли чинники воєнно-політичного характеру, котрі безпосередньо мали своє відображення у результатах зовнішньої, внутрішньої та воєнної політики УНР протягом другої половини 1919 р. та у першій третині 1920 р.

УНР постійно перебувала в стані війни зі своїми сусідами упродовж всього 1919 р. Зрозуміло, що ці обставини змушували її керівництво найбільше уваги приділяти вирішенню проблем оборони та зміцненню армії і менше — зовнішній політиці.

Між тим, незважаючи на скрутну воєнно-політичну обстановку, керівництво УНР вело доволі активну зовнішню політику. Дійсно, з тридцятьма країнами світу УНР мала офіційні відносини, в них працювали українські посольства і місії [17, с.341]. Безумовно, найголовнішим питанням для вирішення було добитися визнання УНР країнами Антанти.

Українське керівництво остаточно визначилось з вибором європейського шляху розвитку для УНР і спрямувало свої зусилля у зовнішній політиці переважно на Європу лише у другій половині 1919 р. З цього приводу 12 серпня 1919 р. у Кам'янці-Подільському, як тимчасовій столиці УНР, було оголошено нову урядову декларацію, де йшлося про поворот в орієнтації УНР від «радянства» до парламентарної європейської демократії [18, с.246].

Між тим, зусилля керівництва УНР добитися визнання Антантою УНР так і залишалися безуспішними. Антанта застосувала повну блокаду УНР, тому що розглядала «українське питання» лише як частину російського [21, с.535]. Країни Антанти всебічно підтримували генерала А. Денікіна і вбачали в цьому відновлення російської державності [30, с.186].

Незаперечним є й той факт, що керівництво УНР робило спроби звернути до себе увагу Антанти щодо співпраці і через можливість налагодження військового співробітництва з урядом „Півдня Росії”. Майже від 31 серпня й до 13 вересня 1919 р. керівництво УНР стратегію своїх дій скеровувало виключно на користь Добрармії [20, с.203]. Але

консенсус так і не відбувся з огляду на принципову позицію А. Денікіна щодо „Єдиної і неподільної Росії”, що й призвело зрештою до збройного конфлікту між сторонами у жовтні 1919 р. [6, с.63].

Крім того, стверджувати, що С. Петлюра взагалі був противником переговорів із радянською Росією, було б абсолютно не правильно. Він вважав, що переговори ні в якому разі й ні за яких обставин не можуть вестися з „маріонетковим” урядом радянської України Х. Раковського, а лише безпосередньо з Москвою, і мають бути на рівних. С. Петлюра категорично виступав проти створення спільного фронту з Червоною армією (далі — ЧА) [16, с.236].

Керівництво УНР робило спроби порозумітися й з Румунією. Генерал Авереску дав згоду на повернення зброї Запорізького корпусу [5, с.460]. Крім цього, румуни погодились пропустити у жовтні 1919 р. потяг Міжнародного Червоного Хреста, що прямував з Відня [21, с.535]. Відпускались навіть воїни-українці з румунського полону на рідні терени [16, с.65]. Між тим, жодного договору так і не було підписано [2, с.253]. Не було таємницею те, що румуни побоювались ЧА.

Єдиною країною, на яку ще розраховувало керівництво УНР, виявилась ПР, переговори з якою про перемир'я у серпні 1919 р. мали позитивний результат [6, с.179]. Порозуміння відбулося й через те, що не тільки УНР ініціювала переговори, а й ПР.

Голова ПР Ю. Пілсудський мав свої плани на Сході Європи і прагнув створення між Росією та Польщею смуги незалежних національних держав: Литви, Білорусі й України, що гарантувало б безпеку ПР. Східну ж Галичину, Холмщину, Підляшшя та Західну Волинь він вважав територією ПР. А українські землі на схід від Збруча вважав територією УНР як самостійної держави [14, с.451].

Каменем спотикання між українцями і поляками, безперечно, були справи Східної Галичини і польської власності в Україні. Проте, згодом прискоренню налагодження порозуміння між УНР і ПР посприяла активна проросійська політика самої ж Антанти. Ідея відновлення „Великої Росії” ставила під сумнів незалежність і ПР. Цілком очевидно, що саме ці обставини й змусили Ю.Пілсудського піти на діалог із С. Петлюрою ще у травні 1919 р. [2, с.349].

Нарешті, 1 вересня 1919 р. українська делегація на чолі з полковником П. Ліпком у Демблені підписала угоду про перемир'я з ПР, відповідно до якої відразу ж було встановлено демаркаційну лінію, що йшла від Волочиська по Збручу та закінчувалася у Мозирі. Перемир'я стало значним успіхом воєнної політики УНР, оскільки відкрило прямий шлях до військової співпраці між сусідніми державами [16, 13 липня]. ПР, як засвідчують джерела, трактувала з цього часу УНР як свого союзника [14, с.7].

Не менш важливим у прискоренні підписання перемир'я є і той факт, що Ю. Пілсудський, провівши таємні переговори наприкінці серпня 1919 р. з В. Ульяновим-Леніним через представників, прийняв рішення тимчасово призупинити бойові дії на фронті з ЧА. Цілком імовірно, що цим кроком він навмисне відмовлявся допомагати генералові А. Денікіну і фактично ігнорував прагнення Антанти [22, с.71].

Таким чином, війну між УНР та ПР офіційно було призупинено, незважаючи на суперечності між керівництвом УНР і ЗО УНР. А розходження виявилися в їх ставленні щодо полі-

тичних намірів А. Денікіна. Сутність політики УНР полягала у тому, щоб у боротьбі з Денікіним і радянською Росією опертися на порозуміння з ПР і Румунією, у той самий час провідники ЗО УНР виступали за порозуміння з А. Денікіним [7, с.535]. Вже 28 вересня 1919 р. від командування ГА до Диктатури ЗО УНР надійшло звернення з пропозицією примирення з А. Денікіним [7, с.522; 2, с.313].

З 9 жовтня 1919 р. у Варшаві відновлено переговори між делегаціями УНР і ПР. А 8 листопада досягнуто згоди про введення польських військ до Кам'янця-Подільського [32, с.257].

Остаточний розкол між делегатами УНР та ЗО УНР відбувся 12 листопада 1919 р., коли галичани ознайомились з проектом українсько-польської Декларації, де вказувався кордон між ПР та УНР по Збручу. Галицькі дипломати покинули склад української делегації [1, 21 лютого]. 16 листопада 1919 р. Є. Петрушевич оголосив про вихід ЗО УНР зі складу УНР і створення Галицької держави. А командування УГА уклало 17 листопада 1919 р. договір з А. Денікіним [30, с.183]. Дії провідників ЗО УНР з боку керівництва УНР були розцінені як зрадниць-

кі, а галичани у свою чергу вважали зрадниками наддніпрянців.

До пошуку союзника підштовхували й трагічні наслідки епідемії плямистого тифу на теренах УНР. Після того, як пізньої осені 1919 р. об'єднані українські армії опинилися в сумнозвісному „чотирикутнику смерті” на Поділлі у районі Вінниці, епідемія тифу поширилася по всьому Правобережжю України [29, с.139].

З'ясовано, що пошесть, яка „викосила” майже 70 % особового складу УГА та армії УНР, почалася ще задовго до так званої „листопадової катастрофи”, а саме — у районах сусідства УГА з польською „блакитною” армією генерала С. Галлера, яка передислоковувалась із Франції за умов застосування її лише проти ЧА, а реально, всупереч домовленостям із французами. Ю.Піلسудський її використав на українсько-польському фронті, де й було застосовано бактеріологічну зброю [10, с.46].

Отже, після переходу УГА до Добармії армія УНР залишилась наодинці з численними ворогами. Її обтяжували величезні обози з тяжкопораненими й хворими на тиф [2, с.315]. Вона знаходилась на межі цілковитого знищення [8, с.453].

С. Петлюра, перебравши на себе повноту влади 15 листопада 1919 р., у зв'язку з від'їздом членів Директорії А. Макаренка та Ф. Швеця за кордон, уповноважив міністра А. Лівницького погодитися на запропоновані умови з боку ПР. Є цілком очевидним, що через важке воєнно-політичне становище УНР, будь-яка угода з ПР не мала відбутися на паритетних умовах. Для делегації УНР не залишалось іншого вибору як погодитись підписати 2 грудня 1919 р. Декларацію з ПР, зміст якої й став основою майбутнього Варшавського договору 1920 р. [6, с.77].

Делегація УНР погодилася із втратою Галичини і Західної Волині [9, 23 січня]. Крім пропозицій щодо кордону по Збручу у тексті Декларації, зокрема, вказувалось, що „... Уряд УНР від Уряду ПР жадає допомоги зброєю, набоями, амуніцією ...” [16, с.262].

Разом з тим, паралельно з відповідною Декларацією між УНР і ПР, Верховна Рада Паризької конференції 2 грудня 1919 р. прийняла рішення, яким встановлювався кордон між поляками, українцями та білорусами — по лінії Буг — Пінськ — Німан, яку пізніше називали «Лінією Керзона». Ухвала забороняла полякам творити адміністрацію

на схід від цієї лінії, але вони проігнорували і це рішення Антанти [8, с.453]. Підписання Декларації між УНР і ПР надало можливість розмістити на польській території близько 4 тис. поранених і хворих на тиф українських вояків, евакуювати уряд та створити нові українські частини [7, с.525].

Ю. Пілсудський обмежився Декларацією та ініціював призупинити переговори між УНР і ПР та перенести їх на весну 1920 р. [17, с.357].

У свою чергу, 22 грудня 1919 р. керівництво Російської Соціалістичної Федеративної Радянської Республіки (далі — РСФРР) запропонувало урядові ПР розпочати переговори відразу ж після того, як поразка А. Денікіна стала реальністю, але погоджувальної відповіді не отримало [22, с.76]. Не мали належних наслідків і пропозиції від 28 січня 1920 р. [19, с.28].

Відомо кілька головних причин зволікання з боку ПР щодо мирних переговорів з РСФРР. Головною з них була — передислокація російських військ із глибини РСФРР до польського фронту. Це вказувало на подвійну гру з боку росіян і на намагання виграти час для підготовки до війни [4, с.146]. Другою причиною було — створення

незалежних держав на східних кордонах ПР [19, с.30].

Цілком очевидно, що у поляків не виникало навіть сумніву у тому, що російські більшовики, як і російські білогвардійці, прагнули одного — збереження єдності території колишньої Російської імперії. З огляду на це можна стверджувати, що Ю. Пілсудський змушений був вдарити першим 25 квітня 1920 р., не чекаючи, поки це зробить Червона армія і розчавить Військо Польське [15, с.329].

Між тим, слід зазначити, що для радянської Росії ПР на початку 1920 р. стала майже чи не єдиним серйозним і навіть головним противником, який був перешкодою на шляху просування російсько-більшовицької революції до Європи [4, с.144].

Керівництво РСФРР планувало „допомогти” своїми багнетами комуністам Європи [6, с.35]. Ідея допомоги німецькому комуністичному „Союзу Спартака” була присутня у В.Ульянова-Леніна постійно [24, с.125]. А долати ПР було ким і чим. На початку 1920 р. ЧА налічувала 3 млн осіб, а вже у вересні 1920 р. 5, 5 млн осіб [11, с.64]. Загальна ж чисельність польської армії у 1920 р. ледве сягала 600 тис. осіб [22, с.41].

Доказом активної підготовки радянської Росії до чергового „походу на Європу” є підготовка ЧА до наступальних дій проти ПР, стрімке нарощування її сил на польському фронті з чотирьох піхотних дивізій і однієї бригади кавалерії у січні 1920 р. до 20 піхотних дивізій і п’яти бригад кавалерії вже у квітні. Між тим, переважна більшість дивізій зосереджувалася у Білорусії, відкіля й планувалося вести наступ [22, с.121].

Встановлено, що на південно-західний російський фронт з січня до квітня прибуло 189 ешелонів з військами, а на західний фронт аж 342 ешелони [12, с.78]. Між іншим, чисельність військ західного російського фронту на початку літа 1920 р. становила 795 тис. осіб [24, с.143]. Така концентрація сил у Білорусії невільно вказувала на напрям головного удару з боку ЧА.

Крім того, західний російський фронт протягом січня — квітня 1920 р. отримав велику кількість авіації, а саме — 21 авіаційний загін (із них тільки сім загонів з літаками-винищувачами, а решта з бомбардувальниками й літаками-розвідниками). Однак, слід відзначити, що південно-західний фронт було підсилено лише одним авіаційним загonom [3, с.7]. Поряд з усім, до травня 1920 р.

на базі навчальних і запасних частин зв’язку Західного фронту було підготовлено близько 7 тис. спеціалістів [2, с.36]. Навіть і з цього бачимо, що велася інтенсивна підготовка саме до наступальних дій.

Саме після розгрому Добрармії командування ЧА 10 березня 1920 р. прийняло рішення відправити з Кавказу у розпорядження командувача південно-західного фронту 1-у Кінну армію С.Будьонного (17 892 осіб) [19, с.31]. Роль таких кінних об’єднань — виключно ударна наступальна сила.

Встановлено, що План наступальної операції ЧА було відпрацьовано у оперативному управлінні Польового штабу ще в лютому 1920 р. [19, с.343; 28, с.688].

Підсумовуючи наведене, можна стверджувати, що Ю. Пілсудському насправді не залишалось іншого вибору, як нанести випереджувальний удар на території України по 12-й і 14-й російським арміям, розгромити їх і на Дніпрі створити міцну оборону, а потім вже зосередити свої зусилля в Білорусії [22, с.121]. На прийняття цього рішення не могли не вплинути й інші фактори, пов’язані з вирішенням „українського питання”. Саме у березні 1920 р. були

відновлені переговори між УНР і ПР. Ю. Пілсудський форсував підписання союзницького договору з керівництвом УНР [8, с.454].

Військова співпраця з УНР надавала можливість залучити до бойових дій нещодавно створені на території ПР українські військові частини й отримати допомогу від дієвої армії УНР генерала М. Омеляновича-Павленка та численних повстанських загонів, які активно діяли на той час у запіллі ЧА.

А план наступу польсько-українських військ було розроблено 17 квітня 1920 р. дуже оригінальним чином — групою офіцерів оперативного відділу польського ГШ під особистим керівництвом Ю. Пілсудського. Голова ПР дбав про таємницю [22, с.104].

Враховуючи складність воєнно-політичної обстановки, самі переговори між керівництвом УНР і ПР проходили таємно. У ніч з 21 на 22 квітня 1920 р. у Варшаві було підписано Політичну конвенцію [30, с.188; 23, 1 жовтня]. Згідно з цим документом ПР визнавала УНР незалежною державою та зобов'язувалася надати їй військову допомогу. А 24 квітня 1920 р. була підписана й Військова конвенція, якою передбачались спільні дії армій ПР та УНР проти ЧА

під загальним керівництвом з боку польського командування. Польське командування зобов'язувалося надати українській стороні зброю, амуніцію, спорядження та одяг у кількості, що необхідна для трьох дивізій. У свою чергу, уряд УНР зобов'язувався забезпечувати харчами і підводами Військо Польське.

Отже, чинники воєнно-політичного характеру змусили керівництво УНР підписати Політичну і Військову конвенції з ПР.

Разом з тим, до налагодження військового співробітництва з ПР спонукали й чинники воєнно-економічного характеру.

Станом на вересень 1919 р. після невдалих походів Об'єднаної української армії на Київ та Одесу Директорія УНР контролювала лише Поділля, а вже у листопаді — лише невелику його частину з Кам'янцем-Подільським. Є цілком очевидним, що ні про жоден військово-промисловий комплекс УНР не могло бути й мови. Підприємства, що виробляли зброю та набої, знаходились поза межами підконтрольної території. Взагалі матеріальне становище УНР значно погіршало. Вичерпано було й ті запаси грошей, які успадку-

вала вона ще від гетьманського уряду [21, с.530]. Кам'янець-Подільський виявився неспроможним забезпечити навіть ремонт того озброєння, яке мала на той час армія УНР. Із підконтрольної території армія не могла отримати й належний людський ресурс та коней. Села нездатні були забезпечити військові частини харчами і підводами у достатній кількості. Для армії виявилося замало реквізованого у населення 30 жовтня теплого одягу та взуття [7, с.523; 21, с.535].

Саме цей економічний стан УНР і надає підстави стверджувати, що для продовження боротьби за державність виявився єдиний вихід для УНР — отримати воєнно-економічну допомогу іззовні, тобто від ПР.

Чинники військово-технічного характеру, безумовно, теж мали вплив на прийняття рішень з боку керівництва УНР щодо якнайскорішого налагодження військової співпраці між УНР і ПР. Виділяючи суто військовий компонент, слід зауважити, що на момент заключення перемир'я між УНР і ПР у вересні 1919 р., на території Поділля дислокувалась Об'єднана українська армія (Наддніпрянська та Галицька армії) у складі 80 тис. осіб, яка вже на

початку листопада стала небоєздатною, оскільки епідемія плямистого тифу і нестерпні ранні морози „звалили” майже 3/4 особового складу. Брак місць у госпіталях призвів до того, що поранених і хворих козаків і стрільців розміщували по селянських хатах. Вже станом на 1 листопада 1919 р. від ран і хвороб померло близько 10 тис. вояків. А до середини листопада, через нестачу медикаментів, теплого одягу та поганого харчування число померлих у Об'єднаній українській армії досягло 40 тис. осіб [26, с.120]. Між іншим, від епідемії тифу потерпало і близько 50 % населення Правобережної Наддніпрянщини, що практично унеможливило мобілізацію [26, с.121]. Це дійсно була „листопадова катастрофа”.

На озброєнні Об'єднана українська армія мала: 35 000 рушниць (здебільшого трилінійні рушниці М-1891 російського зразка), 15 000 шабель, 1100 кулеметів (в основному кулемети системи „Максим” і „Льюїс”), 335 гармат (2/3 з них — у 12 гарматних полках Галицької армії), дев'ять бронепотягів, шість автопанцирників, 26 літаків та вісім польових радіостанцій [27, с.13]. Проте, основу авіації становили виключно галицькі літунські сотні, об'єднані наприкінці

вересня у авіаційний полк у Вінниці. Наддніпрянська ж армія мала лише два авіаційних загони [33, арк.1]. Однак, за відсутністю належної кількості набоїв навіть цю кількість озброєння не було можливості використати на повну потужність.

Як свідчать джерела, після переходу 14 листопада 1919 р. УГА до А. Денікіна у складі 22 000 вояків (13 000 з них хворих на тиф) зі 150 гарматами та 560 кулеметами, знесилена бойовими втратами і епідемією тифу армія УНР залишилась наодинці з численними ворогами [13, с.6; 17, с.323]. Крім того, до Добармії не тільки перелетів Літунський полк УГА, а й потрапило українське авіаційне майно, зосереджене у Вінниці. Передислоковано також два бронепотяги та автопанцирний дивізіон (вісім автопанцирників), що вкрай знеслили армію УНР [27, с.52].

Вже наприкінці листопада 1919 р., перебуваючи у районі Любара, армія УНР ледве нараховувала 4000 здатних до бою вояків, хоча й мала загальний склад чисельністю у 15 000 осіб. На озброєнні вона мала два бронепотяги, 90 гармат і 500 кулеметів, але і цей потенціал особовий склад не міг використовувати на повну потужність за відсутністю набоїв.

На кожного козака припадало лише по кілька десятків набоїв [26, с.122]. Між тим, обидва авіаційних загони та наявне авіаційне майно потрапили до поляків ще під час їх вступу до Кам'янця-Подільського [31, с.40, 41].

На початку грудня 1919 р. армія УНР опинилась на межі цілковитого знищення. Усі служби постачання припинили свою діяльність, крім служби харчового забезпечення. Населення у районі Любара, хоча і потерпало від тифу і хаосу війни, але все ж таки ділилось зі своєю армією харчами та фуражем для коней, чого вкрай не вистачало. Між тим, на озброєнні залишилося лише 14 гармат і 80 кулеметів [21, с.535]. Це вказувало на те, що без військово-технічної допомоги іззовні продовжувати бойові дії відкритим фронтом означало загибель для армії.

Отже, чинники військово-технічного характеру, як і чинники воєнно-політичного і воєнно-економічного характеру теж далеко не сприяли продовженню війни самотужки й фактично змусили керівництво УНР погодитись на підписання з ПР 2 грудня 1919 р. сумнозвісної „Декларації”, а згодом, у квітні 1920 р. і варшавських конвенцій.

Список використаних джерел і літератури

1. Автори Варшавської декларації // Нова рада. — Львів. — 1920, 21 лютого.
2. Белов А. И. Военные связисты в боях за Родину. — М.: Воениздат, 1984. — 256 с.
3. Березин П. Ф. Красная авиация в борьбе с белополяками. — Воениздат: Москва. — 1940. — 88 с.
4. Войны польского империализма 1918 — 1921 гг. / Перевод польского труда А. Пшибыльского „Борьба Польши за свои границы” с предисловием и примечаниями Боровского М. — М.: Госвоениздат, 1931. — 260 с.
5. Гриневич В., Гриневич Л., Якимович Б. та ін. Історія українського війська (1917 — 1995). Упорядник Я. Дашкевич. — Львів: Світ, 1996. — 840 с.
6. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття: Нариси політичної історії. — К.: Либідь, 1993. — 288 с.
7. Енциклопедія українознавства. Загальна частина. Репринтне відтворення видання 1949 р. — К., 1995. — Т. 2. — 800 с.
8. Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів: Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2002. — 752 с.
9. Згода Петлюри з Польщею // Червоний стрілець (орган Революційного комітету ЧУГА). — Вінниця. — 1920, 23 січня.
10. Зубенко Б. Польща і Україна: польсько-українські відносини в минулому та сьогодні. — Львів, 1998. — 108 с.
11. История военного искусства: Учебник для военных академий Советских Вооруженных Сил / Б. В. Панов, В. Н. Киселев, И. И. Картавцев и др. — М.: Воениздат, 1984. — 535 с.
12. Каменев С.С. Записки о гражданской войне и военном строительстве. — М., Воениздат, 1963. — 264 с.
13. Колянчук О. Українська військова еміграція у Польщі (1920 — 1939). — Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2000. — 278 с.
14. Колянчук О. Увічнення нескорених. Українські військові меморіали

20 — 30-х рр. ХХ ст. у Польщі. — Львів: НАН України Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2003. — 245 с.

15. Литвин В. М. Україна: доба війн і революцій (1914 — 1920). — К.: Видавничий дім „Альтернативи”, 2003. — 488 с.

16. Литвин С. Х. Симон Петлюра у 1917 — 1926 роках. Історіографія та джерела: Монографія. — К.: „Аквілон-Прес”, 2000. — 464 с.

17. Литвин С. Х. Суд історії: Симон Петлюра і Петлюріана. — К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2001. — 640 с.

18. Мазепа І. Україна в огні й бурі революції.-К.: Темпора, 2003.— 608 с.

19. Мельтюхов М. И. Советско-польские войны. Военно-политические противоречия 1918 — 1939 гг. — М.: Вече, 2001. — 464 с.

20. Омелянович-Павленко М. Спогади українського командарма. — Тинченко Я. — К.: „Планета людей”, 2002. — 500 с.

21. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т.2. від середини XVII століття до 1923 року. — 3-те вид. — К.: Либідь, 1995. — 608 с.

22. Прушинський М. Драма Пілсудського. Війна 1920 / Булгаков В. В., Ведіна В. П. (переклад з польської). — К.: Лібра, 1997. — 372 с.

23. Саліковський О. Українське суспільство в боротьбі за державність // Український сурмач (часопис українських культурно-освітніх організацій в таборах). — Щипіорно — Каліш. — 1922, 1 жовтня.

24. Соколов Б. В. Истреблённые маршалы. — Смоленск: „Русич”, 2000. — 528 с.

25. Тинченко Я. Начальник штабу УНР // Народна армія, 1999. — 13 липня.

26. Удовиченко О. Україна у війні за державність. Історія організації і бойових дій Українських ЗС (1917 — 1921 рр.). — Вінніпег, 1954. — 175 с.

27. Шанковський. Л. Українська армія в боротьбі за державність. — Мюнхен (Німеччина): Видавництво „Дніпрова хвиля”, 1958. — 318 с.

28. Шевчук В. П., Тараненко М. Г. Історія української державності: Курс лекцій: Навч. посіб. — К.: Либідь, 1999. — 480 с.

29. Якимович Б. Збройні сили України: Нарис історії. — Львів, 1996. — 360 с.

30. Baran Z. Galicja Wschodnia i sojusz Pilsudski — Petlura // Polska i Ukraina.

Sojusz 1920 roku i jego następswa. Materiały z konferencji naukowej. — Torun, 1997. — S. 188, 189.

31. Kopanski T. Samoloty zdobyczne w wojnie 1919 — 1920 cz. II // Militaria. — 1993. — №4. — S. 40—50.

32. Lytwin M. Polsko — Ukrainski dialog wojskowo — polityczny w latach 1918 — 1920: od konfliktu zbrojnego w Galicji do warszawskich sojuszy // Polska i Ukraina. Sojusz 1920 roku i jego następswa. Materiały z konferencji naukowej. — Torun, 1997. — S. 247—259.

33. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВОВУ України): Ф. 1075 „Військове міністерство УНР”. — Опис 1. — Справа 49 „Рапорти та листування з Головною управою різних осіб про призначення на посади до Міністерства” (жовтень 1919 — жовтень 1920 рр.). — 51 арк.

References

1. The authors of the Warsaw Declaration. New Council. (1920, 21 February). Lviv. [in Ukrainian].

2. Belov A. I. (1984). Woennye svyazkivsti in the battles for the family. — Moscow: Voenizet. [in Russia].

3. Berzyn P. F. (1940). Krasnaya Avasatsiya in Bor'be s Belopollykami. Moscow: Vorenizt. [in Russia].

4. Przybylski A. (1931). Voyny Polish Imperializma (1918 — 1921). Moscju: Gosvenizet. [in Russia].

5. Hrynevych V., Hrynevych L., Yakimovich B. (1996). History of the Ukrainian Army (1917 — 1995). Lviv: World. [in Ukrainian].

6. Hunchak T. (1993). Ukraine: First half of the TWENTIETH Century: Political History essays. Kyiv: Lybid. [in Ukrainian].

7. Encyclopedia of Ukrainian Studies. The general part. Reprint 1949 Edition. (1995). (Vol.2) Kyiv. [in Ukrainian].

8. Zasshilnyak L. O., Krykun M. G. (2002). History of Poland: From an-

cient times to the present day. Lviv: National University of Lviv Ivan Franko. [in Ukrainian].

9. Petliura agreement with Poland. Red shooter (the body of the Revolutionary Committee CHUGA). Vinnytsia. (1920. 23 January). [in Ukrainian].

10. Zubenko B. (1998). Poland and Ukraine: Polish-Ukrainian relations in the past and today. Lviv. [in Ukrainian].

11. Kartavtsev I. I. (1984). History Voennogo Isskusstva: Tutorial for VOENNYH Academician Sovetskih VOORZHENNYH. Moscow: Voenizet. [in Russia].

12. Kameniv S. S. (1963). Zapyteli Voyne and Voennom stroiatestve. Moscow: Voenizet. [in Russia].

13. Kolianchuk O. (2000). Ukrainian military emigration in Poland (1920 - 1939). Lviv: Institute of Ukrainian Studies. I. Krypyakevych NASU. [in Ukrainian].

14. Kolyanchuk O. (2003). Perpetuation of the unconquered. Ukrainian military Memorials 20-30 's of the XVI century. TWENTIETH century. In Poland. Lviv: NASU Institute of Ukrainian Studies. I. Krypyakevych. [in Ukrainian].

15. Lytvyn V. M. (2003). Ukraine: Age of wars and Revolutions (1914 - 1920). Kyiv: Publishing House Alternatives. [in Ukrainian].

16. Lytvyn S. H. (2000). Symon Petliura in 1917 — 1926 years. Historiography and Sources. Kyiv: Akvilon-Press. [in Ukrainian].

17. Lytvyn S. H. (2001). Court of History: Simon Petliura and Petricana. Kyiv: Olena Teligi Publishing House. [in Ukrainian].

18. Mazepa I. (2003). Ukraine in fire and Storm of revolution. Kyiv: Tempora. [in Ukrainian].

19. Meltyukhov M. I. (2001). Sovetsko-Polskie voуы. Voенно-Politychno Antivot-ye (1918 — 1939). Moscow: Veche. [in Russia].

20. Omelyanovych-Pavlenko M. (2002). Memoirs of the Ukrainian team. — Kyiv: The People's Planet. [in Ukrainian].

21. Polonska-Vasilenko N. (1995). History of Ukraine: From the mid XVII century to 1923. (Vol.2). Kyiv: Lybid. [in Ukrainian].

22. Prushinsky M. (1997) Pilsudski drama. War 1920. Kyiv: Libra. [in Ukrainian].

23. Salikovsky O. (1922). Ukrainian society in the fight for state. Ukrainian trumpet (Journal of Ukrainian Cultural and educational organizations in the camps). Shchyporno — Kalisz. [in Poland].

24. Sokolov B. V. (2000). Izstreblynnye marshali. — Smolisk: Rusych. [in Russia].

25. Tynchenko I. (1999). Chief of staff of the UPR. People's Army. [in Ukrainian].

26. Udovichenko O. (1954). Ukraine in the war for statehood. History of organization and fighting of the Ukrainian Armed Forces (1917-1921). — Winnipeg. [in Canada].

27. Shankovsky. L. (1958). Ukrainian army in the struggle for statehood. -Munich: Dniprova Khvylya. [in Germany].

28. Shevchuk V.P., Taranenko M. G. (1999). History of Ukrainian statehood: course of lectures: teach. Guidances. — Kyiv: Lybid. [in Ukrainian].

29. Yakimovich B. (1996). Armed forces of Ukraine: sketch of history. Lviv. [in Ukrainian].

30. Baran Z. (1997). Galicja Wschodnia i sojusz Pilsudski — Petlura. Polska i Ukraina. Sojusz 1920 roku i jego nastepswa. Materialy z konferencji naukowej, 188, 189. Torun. [in Poland].

31. Kopanski T. (1993). Samoloty zdobyczne w wojnie (1919 - 1920). Militaria, 4, 40—50. [in Poland].

32. Lytwin M. (1997). Polsko — Ukrainski dialog wojskowo — polityczny w latach (1918 — 1920): od konfliktu zbrojnego w Galicji do warszawskich sojuszy. Polska i Ukraina. Sojusz 1920 roku i jego nastepswa. (pp. 247-259). Torun. [in Poland].

33. Central State Archives of the supreme bodies of power and administration of Ukraine: F. 1075. Op.1. Spr. 49. [in Ukrainian].

Slyusarenko P.M., Candidate of Historical Sciences, Senior Researcher, Professor of the Department of Military Training of Ivan Cherniakhovskyi National Defence University of Ukraine (Kyiv)

**MILITARY COOPERATION BETWEEN THE UKRAINIAN
PEOPLE'S REPUBLIC AND THE POLISH REPUBLIC
ON THE EVE OF THE RUSSIAN-POLISH WAR 1920**

Little-known pages of the history of establishing military cooperation between the Ukrainian People's Republic and the Polish Republic on the eve of the Russo-Polish War of 1920. The factors revealed the military-political, military-economic and military-technical nature, which contributed to the military cooperation of both neighboring states, the signing of the Warsaw agreements from 21 to 24 April 1920 at the eve of the war. Previously documented role and place of political leaders of countries that directly took part in the effectiveness of establishing Ukrainian-Polish military cooperation. Polish Republic built the Commonwealth second led by the first Marshal of Poland Józef Pilsudski for full support of the Entente countries: Great Britain and France. Its leader planned for the foreseeable future to establish the Federation of Independent States in eastern Poland: Ukraine, Belarus and Lithuania. Head of the UNR directory and the chief ataman of troops and navy of UNR Simon Petliura all possible efforts directed that through allied arrangements and signed agreements with the Polish Republic to achieve eventually the recognition of the UPR as an independent state, the Entente countries, and Accordingly, their help to win the Ukrainian national statehood. The list of known factual materials on the state and the number of the United Ukrainian army, changes in its number and readiness during August – November 1919. Revealed reason for the failure of the army of UNR and UGA, which accelerated to the transition of UGA on the

side of General Denikin and departure of the effective UNR army in winter hike in the Zapillya of the volunteer and Red armies. Clearly indicated the main causes of defeats and failures of the Ukrainian People's Republic, causes of contention between the leaders of Galitsk and Dnipro citizens during 1919, on the main factors that contributed to the adoption of compromise political decisions on all sides of the armed Confrontation on the eve of the Russian-Polish War of 1920.

Key words: *Ukrainian national Republic, Russian-Polish war, Ukrainian-Polish military cooperation, UNR Army, Polish Army, Republic of Poland, Russian Socialist federal Soviet republic*